

הרשויות והמונופולים במדינת ישראל אינם מכיילים מכשירי מדידה

מאת עמיקם לוי

רוב המונים אשר לפי קריאותיהם אנו משלמים את חשבונות המים, החשמל, הגז והתקשורת, כמו מכשירי מדידת המהירות המשמשים את המשטרה וכמו המכשירים הרפואיים למיניהם אינם מכיילים ע"י גורמים מוסמכים ובהתאם לתקנים רלוונטיים ואין כל ביטחון שנתוניהם מדויקים.

מאמר זה חושף עוד פן מעציב של העדר תודעת איכות, העדר נהלי הבטחת איכות, העדר יושר ציבורי, זלזול ציני בחוקי המדינה ובאזרחיה ומחדלי ניהול המטרולוגיה החוקית בישראל.

לכל האמור במאמר זה קיים גיבוי מתועד ורשמי במכתבים, בחוות דעת, בפסקי דין, בחוקים ובתקנות. המטרולוגיה החוקית עוסקת בחלק המטרולוגיה הקשור בחוקי המדינה, או במדידות בהן מתערבות רשויות המדינה וכוללת בתוכה היבטים מקצועיים, נורמטיביים וחוקיים.

המושג "מטרולוגיה חוקית" חובק בתוכו את כל מערכות הטיפול בנושא איכות המדידות ואמינותן ובקרת מכשירי המדידה, אותן מאמצת מדינה על רשויותיה כדי לפקח במסגרת החוק על מדידות נתונים שלפיהם מחויבים אזרחיה בתשלומים שונים ובקנסות ולפיהם הם מטופלים בנושאים הקשורים לבריאות, בטיחות ואיכות הסביבה.

מדינת ישראל נמצאת עדין ברמת שנת 1947, בכל הקשור לתחום המטרולוגיה החוקית.

נכון להיום, קיים גורם אחד האחראי כביכול על כל המטרולוגיה החוקית במדינה, הוא המפקח על המידות והמשקלות, המפקח על מעבדת בדיקה וכיול שאינה מעבדה מוסמכת לפי חוק הרשות הלאומית ואף אינה פועלת בהתאם לתקנים לאומיים ובינלאומיים רלוונטיים.

המפקח ממלא רק חלקית את פקודת המשקלות והמידות משנת 1947 ובנוסף גם מסמיך מבדקות / מעבדות, שוב בניגוד לחוק הרשות הלאומית להסמכת מעבדות, מצב אבסורדי לכל הדעות.

במקביל פועלים משרדי ממשלה שונים (בריאות, איכות הסביבה, משטרה וכד') כרגולטורים "מסמכים" מעבדות וגורמים בודקים בשטחים שונים, ללא התחשבות בתקנים רלוונטיים וללא בקרה מקצועית אובייקטיבית (בלתי תלויה).

על כן חשוף הצרכן / האזרח / החולה - המשתמש הסופי, או זה שמחויב לפי קריאות המכשיר, או זה שחיינו תלויים אולי בקריאת המכשיר, לטעויות ואי דיוק בנתונים ולעולם אינו יכול לדעת את האמת ואת רמת דיוק המדידה.

חוק הרשות הלאומית להסמכת מעבדות, התשנ"ז - 1997 קובע שתפקיד הרשות בין היתר "לקבוע דרישות לגבי השכלה והכשרה מקצועית של עובדים ומנהלים במעבדות המבקשות לקבל הסמכה לגבי בדיקות וציוד בדיקות". משמעותה של הסמכת מעבדה, היא הכרה רשמית ביכולת ובכישורים המקצועיים של המעבדה לבצע סוגים של בדיקות, מדידות וכיול מכשירים.

נכון להיום מוסמכות ע"י הרשות הלאומית מעבדות בדיקה וכיול בהתאם לתקן ת"י 17025 - ISO/IEC - דרישות כלליות לגבי כשירותן של מעבדות בדיקה וכיול ולפי סוג המעבדה בכפוף גם לתקנים רלוונטיים אחרים נוספים. הרשות היא גורם סטטוטורי בלתי תלוי, הפועל בפיקוח גורמי הסמכה בינלאומיים בהתאם לתקנים הרלוונטיים. למעשה כאשר מעבדת בדיקה /או כיול אינה מוסמכת ע"י הרשות בהתאם לדרישות התקן, לא ניתן להיות בטוחים בתוצאות המדידות אותן היא מבצעת, או הנתונים אותם מספקים מכשירי המדידה שנבדקו /או כוילו באמצעותה.

המצב הקיים היום בישראל הוא שלמעט כ - 60 מעבדות שהוסמכו ע"י הרשות ומפוקחות תקופתית על ידה (מתוך כמה מאות קיימות), כל המעבדות האחרות או שמתנהלות בפיקוח עצמי, או שמפוקחות כביכול ע"י המפקח על

המשקלות והמידות שאינן מוסמך כאמור (אלא במסגרת פקודה משנת 1947), או ע"י רגולטורים שונים כמו משרד הבריאות, המשרד לאיכות הסביבה, מרכז מיפוי ישראל, משטרת ישראל וכד'.

כמובן שבעלים של מעבדות כאלו מעדיפים שלא להיות מפקחים ע"י גורם חיצוני בלתי תלוי מסיבות שונות וכך גם מעבדות "הוסמכו" ע"י רגולטור שמהווה לגביהן מעין רשות מחוקקת, מבצעת ושופטת כאחד.

בהיבט הצרכני - המכשירים המשמשים את הרשויות והמונופולים **אינם מכוילים** במתכונת תקופתית מובנית (כולל רמות דגימה מייצגות וכד') ע"י מעבדות מוסמכות.

כך שלמעשה האזרח / הצרכן משלם את אשר הוא מחויב ללא כל אפשרות לבקר את הנתונים של רוב **מוני המים**, **מוני החשמל**, **מוני הגז** ו**מוני התקשורת**.

בהיבט החוקי משפטי - האזרח נקנס ו/או נשפט ועלול לאבד חלק מזכויותיו האזרחיות, כי **מכשירי אכיפת מהירות ואחרים** שבהם משתמשת המשטרה ו**מכשירי מזיזת מרחקים שטחים וגבהים** בהם משתמשים המודדים בפיקוח חלקי של המרכז למיפוי ישראל, אף הם **אינם מכוילים** ע"י מעבדות מוסמכות כאמור לעיל.

בהיבט הבריאותי - האזרח הבריא כביכול, או החולה המטופל במוסדות הרפואה (בתי חולים, מכוני בדיקות וכד'), יכול לספוג קרינה (מייננת, או לא מייננת - לדוגמה מאנטנות סלולריות ומתקני חשמל), כי המכשירים בהם הוא נבדק, או נבדקים תנאים סביבתיים (קרינה, איכות אוויר, מים וכד') ולפיהם מתקבלות החלטות הנוגעות לבטיחותו ולבריאות אף הם **אינם מכוילים** ע"י מעבדות מוסמכות כאמור לעיל.

כמוהם גם **רוב המכשירים רפואיים** השונים החל ממדי לחץ דם וכלה במתקני מינון, הרדמה והחייאה. קצרה היריעה מלהכיל דוגמאות המעידות כיצד הממסד והארגונים המונופוליסטיים משטים בנו ובבתי המשפט, כאשר אנו, אזרחי המדינה מחויבים לשלם חשבונות חודשיים או דו - חודשיים וכן מחויבים לשלם חיובים וקנסות לטובת המדינה, שלא לדבר על נזקים בריאותיים בלתי הפיכים ואולי אף מוות הנגרמים כתוצאה משימוש במכשירים רפואיים ובמכשירים הבודקים את נתוני איכות הסביבה שאינם מכוילים (לפחות לא ע"י מעבדות מוסמכות במתכונת תקופתית, בפיקוח גורם מקצועי בלתי תלוי בהתאם לתקנים רלוונטיים).

הרגולטורים במשרדי הממשלה משרד התמי"ת, משרד הבריאות, המשרד לאיכות הסביבה, המשרד לביטחון הפנים וגורמים בתוכם, מעוניינים ל"שמור" על השליטה ואפילו להגדילה ולהרחיבה כדי להגדיל את תקציביהם ומעמדם.

הרגולטורים נמנעים מלשחרר מידיהם את הסמכויות למנות (אנשי שלומם ומינויים פוליטיים) ו"להסמיך" את המעבדות, את הבודקים ואת הפיקוח עליהם.

כמעט ללא יוצא מן הכלל משתדלים אותם גורמים שלא לחשוף את מחדלי הפיקוח על כיוול המכשירים והפיקוח על שיטות המדידה במטרה למנוע מהציבור ומבתי המשפט את המידע הזה.

הנהנים העיקריים כמובן הם אותם מוסדות המדינה שאינם מפקחים כיאות והמונופולים הגדולים המתעשרים על חשבון העם.

עמותת אומ"ץ וכותב המאמר בשיתוף גורמים מקצועיים רבים העוסקים במטרולוגיה משוכנעים כי **מדינת ישראל זקוקה לחוק מטרולוגי מתאים ומודרני שיקבע בצורה חד ערכית לפחות את העקרונות והנתונים כדלהלן:**

1. הגדרת השטחים בהם חשוב להגן על הצרכן / האזרח / החולה? ולפי כך על אילו מידות ועל אילו מכשירים נדרש פיקוח?
2. הגדרת הצורך להשקיע בפיקוח על מידות ומשקלות - דיוק מכשירי המדידה המשמשים את התעשייה ו/או את מדידת המוצר הסופי בשווקים?
3. הגדרת יחסי הגומלין הרצויים בין כל משרדי הממשלה בנושא - האם נדרש ניהול מרכזי של תחום המידות והמשקלות, או כל משרד יקבע רגולטור מטעמו.
4. הגדרת סוגי מכשירי המדידה הזקוקים לאישור דגם לפני הכנסתם לשימוש, מי יהיה הגורם הממונה על בדיקות אלו ומה תהיינה שיטות הבדיקה והציוד הנדרש לכך, אינני סבור שהגורם המתאים לכך הוא דווקא המפקח על המשקלות והמידות (שאינו איש מקצוע בלשון המעטה).
5. הגדרת סוגי מכשירי המדידה הזקוקים לכיול תקופתי מתוקף החוק (בהתאם לצרכים ולמכשור המודרניים) - כולל מכשור המופעל באחריות גופים ממשלתיים (רשויות, משטרה וכד').

6. הגדרת רמות דיוק המכשירים הנדרשות ורמת אי הוודאות המתאימה, בהתאם גם הגדרת תדירויות הכיול ומי יהיה הגורם המקצועי שיקבע את אמות המידה, הגדרת שיטות הדגימה והשינויים הנדרשים מדי פעם ובהתאם להתפתחות הטכנולוגיה.
7. הגדרת שיטות בדיקה מקצועיות של המכשירים ע"י גורם בלתי תלוי, בהתאמה למטרות השימוש של כל מכשיר, בדיקת התאמתן של הוראות היצרן והתאמת שיטות ביצוע המדידה (הסמכת מודד משתמש).
8. הגדרת סוגי המכשירים שלהם קיים צורך לבצע בדיקות תקינות ואימות דיוק, הגדרת השיטות, התדירות, האמצעים והגורמים המורשים לבצע פעילות זו (כולל ההגדרות לדיוק מכשירי הייחוס ועקיבותם).
9. הגדרת הרשות האחראית לחוק ומי ימונו כגורמי הפיקוח והאכיפה על מילוי הוראות החוק מטעמה, האם גורם אחד - המפקח, או רגולטורים במשרדים השונים.
10. הגדרת שיטות האכיפה של החוק (הגדרות מקצועיות), הסנקציות ו/או העונשים שיוטלו על מפירי החוק (כולל גורמים השייכים לממסד ולארגונים מונופוליסטיים).
11. החוק צריך לקבוע עקרון מוביל, בו מחויב יצרן המכשיר והמשתמש הראשי (כולל רשויות המדינה וארגונים מונופוליסטיים) לביצוע כיול תקופתי במעבדה מוסמכת.
12. החוק צריך לקבוע שעל המשתמש הראשי מוטלת האחריות לביצוע הכיול על מנת שיוכל להוכיח בכל עת לצרכן / המשתמש הסופי / או הגורם המחויב בהתאם לקריאת המכשיר, שאכן המכשיר מכויל ומדויק (עומד בדרישות החוק).
13. החוק צריך לקבוע כי מכשירי המדידה יכילו אך ורק ע"י מעבדות מוסמכות לכיול, שהוסמכו ע"י גורם מתאים כדוגמת הרשות הלאומית להסמכת מעבדות, בהתאם לחוק הרשות ובהתאם לתקנים בינלאומיים ולאומיים רלוונטיים כדוגמת ת"י ISO/IEC 17025.
14. החוק צריך להגדיר נתונים ברורים וחד ערכיים המובנים גם למערכת המשפטית שאינה מבנה די צורכה בנושאים טכניים ומקצועיים, על מנת למנוע דיוני מומחים מתישים ויקרים בבתי המשפט.
15. החוק צריך לחייב שקיפות חד משמעית של הרשויות וכל גורם מונופוליסטי, כך שיעמדו גם בדרישות חוק חופש המידע והחוק לתיקון סדרי המינהל, יענו לדרישות ויעבירו לכל אזרח את כל המידע הרלוונטי הנדרש על ידו, על מנת שלא לאלץ אזרחים לתבוע במסגרת תביעות מנהליות את העדר ההיענות לחוקים אלו.

חקיקת חוק מטרולוגי אמיתי, שתתייחס לעקרונות המפורטים לעיל תהיה:

- צעד חשוב מאין כמותו לקידום האיכות בישראל.
- צעד חשוב נוסף להגשמת צרכנות הוגנת ודאגה לאזרח.
- צעד חשוב בשמירה על איכות החיים, הבטיחות והבריאות.
- נדבך נוסף בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

מומחים ומשפטנים מטעם אומ"ץ מכינים בימים אלו טיוטת הצעת חוק מטרולוגי המתאים לעידן המודרני ולמדינת ישראל, כדוגמת חוקים מקבילים בארצות נאורות.

נכתב ע"י עמיקם לוי - יועץ הבטחת איכות, חבר האיגוד הישראלי לאיכות, חבר בוועדות המגזר למטרולוגיה וכיול והמגזר לשירות ציבורי, וחבר הנהלת אומ"ץ.